

Razvoj trga iger na srečo v Sloveniji: so igralnice res samo žrtev igralnih salonov?

Development of the gaming market in Slovenia: are casinos victims of the gaming halls?

Janez Šušteršič¹

Matej Drašček²

Povzetek

V zadnjih letih je prišlo do korenitega prestrukturiranja trga iger na srečo v Sloveniji. Visok tržni delež igralnic je upadel, skoraj v enaki meri pa se je povečal tržni delež igralnih salonov. Namen članka je s pomočjo ekonomske analize empiričnih podatkov preveriti, ali lahko potrdimo tezo o razmahu igralnih salonov kot glavnem vzroku za upadanje tržnega deleža in prometa igralnic. Pregled razpoložljivih podatkov za Slovenijo, primerjalnih podatkov za EU in reprezentativnih domačih in tujih raziskav ne daje medvornne podlage za potrditev postavljene teze.

Abstract

Last years have seen a remarkable restructuring of gambling industry in Slovenia. The high market share of casinos has declined, while at the same time the market share of gaming halls has increased by almost the same proportion. The article uses empirical economic analysis to test

¹ Dr. Janez Šušteršič (Janez.sustersic@fm-kp.si) je izredni profesor na Fakulteti za management Koper in sodeluje s Fakulteto za uporabne družbene študije v Novi Gorici in Mednarodno fakulteto za družbene in poslovne študije.

² Matej Drašček (matej.drascek@otis.com) je direktor za kadre in varstvo pri delu v OTIS Lift d. o. o.

whether gaming halls competition is responsible for the declining casino market. After reviewing the available data for Slovenia, comparable data for the EU, and representative national and foreign academic research, we are not able to find convincing support for the thesis.

Uvod

V zadnjih letih je prišlo do korenitega prestrukturiranja trga iger na srečo v Sloveniji. Visok tržni delež igralnic je upadel, skoraj v enaki meri pa se je povečal tržni delež igralnih salonov. Predstavniki igralnic za poslabšanje tržnega položaja zato razumljivo krivijo rastočo konkurenco igralnih salonov. Pri tem kot argument navajajo tudi primere nelojalne konkurence, na primer odobritev lokacije novega igralnega salona v neposredni bližini obstoječih igralnic zaradi interesa lokalne skupnosti, ki je iz davčnih razlogov lahko bolj zainteresirana za salone kot za igralnice, ali pa odtekanje informacij o strankah iz igralnic k novim salonom.

Namen članka je s pomočjo ekonomske analize empiričnih podatkov preveriti, ali lahko potrdimo tezo o razmahu igralnih salonov kot glavnem vzroku za upadanje tržnega deleža in prometa igralnic. Članek temelji na analizi javno dostopnih podatkov Urada za nadzor prirejanja iger na srečo (UNPIS) in zaključnih računov gospodarskih družb. Ker so podatki razpoložljivi samo na letni ravni za kratko obdobje, uporaba zahtevnejših metod statistične analize žal ni mogoča. Prav tako tudi ni možna analiza učinkov gospodarske recesije, saj se danes razpoložljive podatkovne serije končajo z letom 2008. Da bi povečali verodostojnost analize, podatke dopolnjujemo s pregledom reprezentativnih domačih in tujih raziskav ter z nekaterimi mednarodnimi primerjavami. Podlaga članku je širša raziskava, ki je nastala v sklopu sodelovanja med podjetjem HIT, d. d. in Fakulteto za uporabne družbene študije v Novi Gorici.

Naslednje poglavje prinaša pregled in analizo podatkov o razvoju iger na srečo v Sloveniji. V tretjem poglavju primerjamo razmere v Sloveniji z drugimi evropskimi državami, v četrtem pa podajamo pregled reprezentativnih domačih in tujih raziskav. Peto poglavje povzema ugotovitve.

Spremembe v strukturi ponudbe iger na srečo v Sloveniji

Tržni deleži: igralni saloni pridobivajo na račun igralnic

Igralniška dejavnost ali širše dejavnost prirejanja iger na srečo ne predstavlja samostojnega področja v smislu statistične opredelitve področij dejavnosti. Običajno je prirejanje iger na srečo le del storitev, ki jih ponujajo podjetja v panogi gostinstva in hotelirstva. Zato je analiziranje dogajanja na področju iger na srečo prek uradnih statističnih podatkov skorajda nemogoče.

Sumarne podatke o obsegu in strukturi dejavnosti iger na srečo objavlja Urad za nadzor prirejanja iger na srečo (UNPIS) v svojih letnih poročilih. Podatke o letnem prometu po posameznih segmentih dejavnosti prikazuje Tabela 1. Zbrani podatki nam omogočajo zanimiv vpogled v spreminjanje obsega in strukture ponudbe iger na srečo po letu 2000. Podatki kažejo, da se je obseg dejavnosti najbolj povečal v letih 2004 in 2005, kar je verjetno povezano z vstopanjem Slovenije v EU in posledično večjo dostopnostjo za tuje igralce. V zadnjih letih pa se je širitev dejavnosti iger na srečo praktično ustavila – najprej se je leta 2007 kljub rasti skupnega prometa zmanjšal ekonomski pomen dejavnosti (njen delež v BDP), leto kasneje pa se skupni promet sploh ni več povečal. Zaustavitev rasti je v celoti rezultat upadanja prometa igralnic, medtem ko se promet loterije in igralnih salonov še povečuje.

Tabela 1: Obseg dejavnosti iger na srečo v Sloveniji: bruto prihodek od iger na srečo (v mio EUR)

Leto	Loterija	Igralnice	Igralni saloni	Igralni avtomati*	Skupaj	Delež skupnih prihodkov v BDP (%)
2000	31,7	187,5		19,0	238,2	1,10
2001	38,5	195,6		23,2	257,3	1,13
2002	45,3	203,2	4,2	18,3	271,0	1,11
2003	39,1	208,6	33,1	1,4	282,2	1,10
2004	51,2	222,7	61,4	1,1	336,4	1,24
2005	53,6	256,5	75,9	0,2	386,2	1,35
2006	54,9	256,6	105,3		416,8	1,34
2007	60,5	243,8	128,3		432,6	1,25
2008	77,5	219,0	136,2	-	432,7	1,17

Opomba: *Igralni avtomati zunaj igralnic: dovoljeno do 10. 4. 2005.

Vir: UNPIS 2008.

Tabela 2: Struktura dejavnosti iger na srečo v Sloveniji: bruto prihodek od iger na srečo (v %)

Leto	Loterije	Igralnice	Igralni saloni	Igralni avtomati	Skupaj
2000	13,3	78,7		8,0	100,0
2001	15,0	76,0		9,0	100,0
2002	16,7	75,0	1,5	6,8	100,0
2003	13,9	73,9	11,7	0,5	100,0
2004	15,2	66,2	18,3	0,3	100,0
2005	13,9	66,4	19,7	0,1	100,0
2006	13,2	61,6	25,3		100,0
2007	14,0	56,4	29,7		100,0
2008	17,9	50,6	31,5		100,0
Sprememba 2007 / 2003 (ods. točke)	0,1	-17,6	17,9	-0,5	
2008 / 2007 (ods. točke)	3,9	- 5,8	1,8		

Vir: Tabela 1.

Tabela 2 razkriva korenito spremembo v tržni strukturi iger na srečo, do katere je prišlo po začetku podeljevanja koncesij igralnim salonom. V letu 2003, ko so igralni saloni prvič resno vstopili na trg, so že pridobili skoraj 12-odstotni tržni delež. V letu vstopa so igralni saloni pridobili predvsem na račun igralnih avtomatov zunaj igralnic, ne na račun igralnic. V naslednjih štirih letih (do 2007) je dejavnost igralnih salonov svoj tržni delež povečala še za skoraj 18 odstotnih točk, kar je praktično enako padcu tržnega deleža igralnic v enakem obdobju. To pomeni, da je bila v tem obdobju praktično vsa širitev dejavnosti igralnih salonov dosežena na račun zmanjšanja oziroma počasnejše rasti dejavnosti igralnic. Leta 2008 pa se je rast tržnega deleža igralnih salonov močno zmanjšala,

vendar pa je nastali tržni prostor izkoristila loterija, ne pa igralnice, katerih tržni delež je še naprej padal z nezmanjšano hitrostjo.

Za celovit vpogled v razmerje med igralnimi saloni in igralnicami si je treba poleg tržnih deležev ogledati še dinamiko prihodkov, ki je prikazana v Tabeli 3. V letih 2004 in 2005 je celotna dejavnost iger na srečo dosegala visoke rasti prihodkov, najvišje v celotnem opazovanem obdobju. Čeprav so igralni saloni pridobivali tržni delež, so lahko na tako hitro rastočem trgu tudi igralnice dosegale visoke stopnje rasti prihodkov: skoraj 7 odstotkov v letu 2004 in dobrih 15 odstotkov v letu 2005. To sta bili torej tudi za igralnice izjemno dobri leti, zaradi česar igralni saloni v tistem obdobju morda še niso bili spoznani kot resna grožnja tržnemu položaju igralnic.

Povsem drugačna je slika v naslednjih letih. Igralni saloni so še naprej močno povečevali prihodke: za skoraj 40 odstotkov v 2006 in za dobrih 20 odstotkov v 2007. Predvsem zaradi tega je bila tudi rast skupnih prihodkov dejavnosti prirejanja iger na srečo dokaj solidna. Povsem drugače pa so v tem obdobju poslovale igralnice. Njihovi prihodki so v letu 2006 stagnirali, v letu 2007 pa celo upadli za 5 odstotkov. Leta 2008 se je upadanje prihodka igralnic še poglobilo (padec za 10 odstokov), čeprav se je tudi rast prometa igralnih salonov močno upočasnila (na 6 odstotkov). Zato pa so se izjemno močno, kar za 28 %, povečali prihodki loterije. Tudi v absolutnem znesku je bilo povečanje prihodkov loterije dvakrat večje od povečanja prihodkov igralnih salonov (17 mio evrov v primerjavi z 8 mio evrov).

Povedano drugače, čeprav je bila rast prihodkov v igralnih salonih leta 2008 več kot trikrat manjša kot v predhodnem letu, igralnice tega niso znale izkoristiti, da bi povečale ali vsaj ohranile svoj tržni delež. Nasprotno, razmerje prihodkov igralnic in igralnih salonov se je še

znižalo. Promet se je selil iz salonov k loteriji, igralnice pa so še naprej izgubljale prihodke. To kaže, da konkurenca igralnih salonov ni edina težava, s katero se soočajo igralnice.

Tabela 3: Rast dejavnosti iger na srečo v Sloveniji: letne stopnje rasti bruto prihodka od iger na srečo

Leto	Loterije	Igralnice	Igralni saloni	Igralni avtomati	Skupaj
2001	21,5	4,3		22,1	8,0
2002	17,7	3,9		-21,1	5,3
2003	-13,7	2,7	688,1	-92,3	4,1
2004	30,9	6,8	85,5	-21,4	19,2
2005	4,7	15,2	23,6	-81,8	14,8
2006	2,4	0,0	38,7		7,9
2007	10,2	-5,0	21,8		3,8
2008	28,1	-10,2	6,2		0
Skupna rast 2001-2003	23,4	11,3		- 92,6	18,4
Skupna rast 2004-2005	37,1	23,0	129,3		36,8
Skupna rast 2006-2008	44,6	- 14,7	79,4		12,0

Vir: Tabela 1.

Poslovanje ponudnikov: zelo različna prodornost igralnih salonov

Z vidika tržne strategije igralnic, pa tudi z vidika oblikovanja politike podeljevanja koncesij je zanimivo vprašanje, ali je bila velika rast prihodkov igralnih salonov dosežena zato, ker je bilo na trg dovoljeno vstopiti vedno novim ponudnikom, ali pa zato, ker so obstoječi ponudniki uspešno širili svojo dejavnost. Tabela 4 omogoča takšno analizo.

Prva ugotovitev je, da je država v obdobju 2004 do 2008 celo zmanjšala skupno število podeljenih koncesij za igralne salone. Vendar je v tem obdobju vseeno prišlo do povečanja števila aktivnih (delujočih) koncesionarjev s 27 na 36 v letu 2007, nato pa se je spet zmanjšalo na 33.

Druga ugotovitev je, da je bila približno polovica skupne rasti prihodkov v celotnem obdobju dosežena z rastjo prihodka na salon – se pravi s širitvijo dejavnosti obstoječih salonov –, druga polovica rasti pa je bila dosežena z odpiranjem novih salonov. Iz tega izhaja pomemben sklep. Če država v prihodnje ne bo dodeljevala novih koncesij, bo tržna rast dejavnosti igralnih salonov približno za polovico manjša, kot bi bila ob sicer nespremenjenih ostalih pogojih. Drugi razlog, ki kaže na umirjanje dinamike rasti prihodkov igralnih salonov v prihodnje, pa je logika življenjskega cikla, po kateri določena dejavnost ali podjetje dosežeta najhitrejšo rast v začetku delovanja, v obdobju zrelosti pa se rast umiri. Glede na to bi lahko tvegali napoved, da bo – ob predpostavki konstantnega števila koncesij – letna rast skupnih prihodkov igralnih salonov v prihodnje le stežka presegla 10 odstotkov.

Tabela 4: Primerjava rasti števila in prihodkov igralnih salonov

Leto	Število koncesij		Prihodek		Rast prihodka	
	podeljene	delujoče	skupaj	na salon	skupaj	na salon
2004	40	27	61,4	2,3		
2005	39	33	75,9	2,3	23,6	1,1
2006	37	33	105,3	3,2	38,7	38,7
2007	36	36	128,3	3,6	21,8	11,7
2008	35	33	136,2	4,1	6,2	15,8
Skupna rast 2008 / 2004					109,0	56,7

Vir: UNPIS 2008, lastni preračuni.

Dodaten vpogled v dogajanje na trgu igralnih salonov smo skušali pridobiti z analizo podatkov iz zaključnih računov za leta od 2006 do 2008. V Tabeli 5 so prikazani podatki o bruto prihodkih iz iger na srečo posameznih ponudnikov in o številu gostov, kjer so na voljo. Podatki so manj natančni kot podatki UNPIS-a že zato, ker nekateri ponudniki niso oddali poročil (sklepamo lahko o ukinitvi poslovanja), pa tudi opredelitev prihodkov v računovodskih izkazih se lahko razlikuje od tiste, ki jo pri zbiranju podatkov o prometu uporablja UNPIS. Kljub temu so rezultati na agregatni ravni dokaj primerljivi: iz zaključnih računov dobljena stopnja rasti prihodkov koncesionarjev za igralne salone (34,2 %) je dokaj podobna stopnji rasti, izračunani iz podatkov UNPIS-a (29,4 %).

Primerjava podatkov med igralnimi saloni pokaže, da so le redki dosegli res visoko rast prihodkov. Med štiriindvajsetimi, ki so poslovali v vseh treh letih, jih je le 8 doseglo rast višjo od 10 % in le 5 višjo od 20 %. Na drugi strani jih je kar 8 doživelo stalno upadanje prihodkov. Močna rast poslovanja salonov torej temelji le na nekaj vlečnih konjih. Podatki tudi kažejo, da je nižja rast prihodkov v letu 2008 prizadela vse salone. Praktično vsi saloni, ki so poslovali vsa tri leta, so v letu 2008 dosegli nižjo rast oziroma večji upad prihodkov kot leto prej. Pri tem nismo uspeli

ugotoviti statistično pomembne povezanosti med obsegom poslovanja in stropno rasti (padca) prihodkov, prav tako pa je šibka tudi povezanost med stopnjama rasti (padca) istega salona v različnih letih.

Še bolj zanimivo ugotovitev dobimo, če iz podatkov izločimo tiste štiri salone, ki so v letu 2008 dosegli izjemo rast, ker so šele dobro začeli z delovanjem. Iz tako očiščenih podatkov lahko izračunamo, da se je prihodek »etabliranih« salonov, torej tistih, ki so že dlje časa na trgu, celo zmanjšal, in to skoraj za 9 odstotkov. Čeprav podatki iz zaključnih računov niso povsem primerljivi s podatki iz poročil UNPIS-a, nam tak preračun vendarle jasno pokaže, da je bila celotna rast dejavnosti igralnih salonov v letu 2008 posledica rasti prometa salonov, ki so na novo vstopili na trg. Iz tega lahko sklepamo, da bo v naslednjih letih rast prihodka igralnih salonov dokaj umirjena (pod 10 %), če država ne bo podeljevala novih koncesij.

Tabela 5: Poslovanje koncesionarjev za igralne salone na podlagi zaključnih računov

Koncesionarji za igralne slone	Bruto prihodek od iger na srečo			Stopnja rasti		Število gostov	
	2006	2007	2008	2008/07	2009/08	2007	2008
1*	4.480	4.867	5.338	8,6	9,7		
2*	2.709	3.090	3.106	14,1	0,5	180.519	
3.	8.653	8.532	7.139	-1,4	-16,3	180.519	155.939
4*	0	386	3.882		905,7		
5*	0	0	356				
6	36	545	4.952	1413,9	808,6		
7	3.002	2.962	3.203	-1,3	8,1	51.289	62.781
8*	1.021	982	942	-3,8	-4,1		
9*	434	448	446	3,2	-0,4		
10	7.505	6.830	6.311	-9,0	-7,6	168.166	167.245
11*	8.750	7.073	5.954	-19,2	-15,8	108.369	98.666
12*	5.486	8.195	7.971	49,4	-2,7		
13	1.001	1.821	1.995	81,9	9,6	40.803	42.638
14*	5.781	5.312	4.980	-8,1	-6,3		
15	9.010	8.100	6.510	-10,1	-19,6	170.000	148.000
16	3.490	4.111	3.629	17,8	-11,7	76.030	80.672
17*	1.335	1.427	1.216	6,9	-14,8		
18*	1.807	1.771	1.742	-2,0	-1,6		
19*	0	2.500	4.439		77,6	104.119	136.004
20	955	6.350	6.325	564,9	-0,4	97.199	100.209
21*	2.685	5.391	4.428	100,8	-17,9		
22*	1.422	1.432	950	0,7	-33,7		
23*	2.379	2.523	2.230	6,1	-11,6		
24	0	5.980	14.247		138,2	95.447	216.209
25*	1.617	2.126	1.792	31,5	-15,7		
26	8.955	7.961	7.002	-11,1	-12,0	Poraba na gosta 70-75	
27*	650	602	556	-7,4	-7,6		

* čisti prihodki od prodaje

Vir: AJPES.

Mednarodna primerjava: trg iger na srečo v državah EU

V prejšnjem poglavju smo dokumentirali velike spremembe v strukturi ponudbe iger na srečo, ki se je v Sloveniji zgodila po vstopu igralnih salonov na trg. V tem poglavju ocenjujemo te spremembe v primerjalni perspektivi držav članic EU-ja. Seveda med državami obstajajo velike razlike v pogojih, ki določajo tako obseg kot strukturo trga iger na srečo: različni predpisi, različne vrednote in odnos do iger na srečo, različna raven dohodkov prebivalstva, različna vpetost v turistične tokove in podobno. To zahteva veliko zadržanost pri sklepanju na osnovi mednarodnih primerjav.

Iz Tabele 6 je očitno, da ima Slovenija med vsemi državami EU-ja največji delež prihodkov igralnic v celotnih prihodkih iger na srečo. Še več, tudi leta 2007, ko je tržni delež igralnic v Sloveniji že močno upadel, je bil ta še vedno večji kot v drugih državah leta 2004 (Izjema sta le dve, Luksemburg in Estonija, toda za ti državi za igralne salone ni na voljo ustreznih podatkov, zato jih iz primerjave izključujemo). Druga zanimiva ugotovitev iz tabele je, da v večini držav, za katere so na voljo podatki tako o igralnicah kot o igralnih avtomatih, avtomati dosegajo večji tržni delež. Takšnih držav je 10 in med njimi je polovica takšnih, kjer je tržni delež avtomatov višji od tržnega deleža igralnih salonov v Sloveniji.

Trditev, da igralni saloni izrivajo igralnice s trga, lahko preverimo tudi tako, da si ogledamo tržni delež igralnic v državah, kjer igralnih avtomatov izven igralnic ni zaradi zakonskih omejitev. Ugotovitve so precej raznolike. V Avstriji in Italiji ima daleč največji tržni delež loterija; na Malti stave; v Grčiji stave in loterija; v Franciji pa so deleži stav, loterije in igralnic precej izenačeni. V nobeni od teh držav tržni delež igralnic ne presega četrtnine celotnega prihodka iger na srečo. Ugotovimo torej lahko, da odsotnost konkurence igralnih salonov ne pomeni sama po sebi velike tržne prednosti za igralnice.

Tabela 6: Struktura ponudbe iger na srečo v državah EU leta 2004 (v %)

Država	Loterija	Igralnice	Igralni avtomati*	Stave	Bingo	Skupaj
Luksemburg	19,3	80,7	n/a	n/a	n/a	100
Estonija	26,5	73,5	n/a	n/a	n/a	100
Slovenija	14,4	73,1	12,5	n/a	n/a	100
Slovenija 2008	17,9	50,6	31,5	n/a	n/a	100
Slovaška	32,8	44,2	23,0	0,0	n/a	100
Nizozemska	37,9	33,9	27,3	0,9	n/a	100
Francija	40,6	33,5	0,0	25,9	n/a	100
Litva	60,6	33,2	1,2	5,0	n/a	100
Avstrija	66,6	24,4	0,0	9,0	n/a	100
Portugalska	55,9	21,0	14,0	0,7	8,4	100
Malta	21,0	20,4	0,0	57,9	0,7	100
Nemčija	59,3	11,4	27,7	1,6	n/a	100
Češka	18,4	11,2	58,4	5,8	0,3	100
Latvija	6,2	10,7	79,3	1,7	2,0	100
Poljska	68,3	10,3	12,2	8,7	0,5	100
Italija	72,6	9,9	0,0	15,7	1,8	100
V. Britanija	30,9	8,7	16,9	32,1	11,4	100
Grčija	44,4	8,3	0,0	47,3	0,0	100
Švedska	42,0	7,9	14,2	32,0	4,0	100
Belgija	71,5	7,0	20,1	1,4	0,0	100
Španija	23,0	6,6	52,2	1,3	16,9	100
Madžarska	48,0	6,4	40,7	4,1	1,0	100
Danska	51,7	5,3	26,6	11,6	4,9	100
Finska	39,1	1,8	46,0	12,7	0,5	100
Ciper	46,9	0,0	0,0	53,1	n/a	100
Irska	23,2	0,0	21,2	53,2	2,4	100
EU-25	44,6	14,6	18,8	17,2	4,8	100

Vir: Evropska komisija 2006. Za Slovenijo UNPIS 2008.

Doslej smo strukturo trga iger na srečo primerjali s pomočjo podatkov za eno leto. Tabela 7 prikazuje bolj dinamičen pogled, to je spremembo obsega prihodkov posameznih vrst iger na srečo v različnih državah v obdobju med letoma 2000 in 2004. Tudi ta pregled potrjuje, da je bila rast prometa igralnih salonov v Sloveniji med najvišjimi. Vendar tudi ti podatki ne potrjujejo teze, da igralni saloni nujno izrinjajo igralnice. V kar treh med sedmimi državami, kjer je bila rast prometa igralnih salonov 20 ali več odstotkov, so igralnice dosegle praktično enako rast kot saloni.

Tabela 7: Povprečna letna rast prometa iger na srečo med letoma 2000 in 2004 (v %)

Država	Loterija	Igralnice	Igralni avtomati*	Stave	Bingo	Skupaj
Litva	9,7	>100	>100	40,7	n/a	23,0
Irska	3,7		34,9	34,6	21,4	24,0
Slovenija	14,8	5,0	34,0	n/a	n/a	9,9
Slovaška	2,5	32,6	32,6	22,4	n/a	18,6
Švedska	-1,0	26,3	27,8	1,1	-0,8	3,8
Belgija	1,9	13,0	25,9	14,4	0,0	5,7
Danska	3,7	3,6	22,2	3,2	4,7	8,3
Latvija	15,5	24,5	21,5	43,0	17,1	21,9
Madžarska	17,5	7,7	19,5	2,8	32,5	16,7
Češka	-0,5	3,7	13,0	22,3	0,0	11,5
Portugalska	10,6	4,0	11,3	-11,4	-0,4	4,4,
Španija	-0,5	-7,4	6,7	24,2	14,1	6,9
Poljska	2,5	1,0	5,3	22,0	-19,1	3,6
Finska	4,0	7,1	3,5	-1,2	17,7	3,9
Nemčija	1,1	4,4	1,1	17,2	n/a	0,4
Nizozemska	8,2	7,8	1,0	0,1	n/a	4,1
V. Britanija	-2,3	1,9	0,3	7,0	1,0	1,4
Italija	-9,8	24,8		21,2	25,1	-3,5
Malta	3,3	17,0		-19,8	70,0	-10,7
Francija	5,9	8,9		4,4	n/a	6,4
Ciper	2,7			23,2	n/a	6,1
Avstrija	-0,6	-1,6		2,8	n/a	-0,5
Grčija	12,1	20,8		84,6	0,0	22,7
Luksemburg	14,7	37,5	n/a	n/a	n/a	32,0
Estonija	16,4	18,8	n/a	n/a	n/a	16,9
EU-25	-1,8%	13,0%	3,8%	14,6%	25,4%	4,7%

Opomba: * igralni avtomati izven igralnic. Prazno polje pomeni, da določena vrsta iger na srečo v državi ni dovoljena.

Vir: Evropska komisija 2006. Za Slovenijo UNPIS 2008.

V tabeli lahko opazimo še, da so stave v skoraj polovici držav (to je v 10 od 22, za katere so na voljo podatki) dosegle več kot 20-odstotno letno rast. V nekaterih državah stave dosegajo tudi sorazmerno visoke tržne deleže. Pri razmišljanju o nadaljnjem razvoju iger na srečo tega tržnega segmenta torej nikakor ne smemo spregledati.

Zaključimo lahko, da mednarodna primerjava znotraj EU-ja potrjuje, da je Slovenija izjemna po zelo visokem tržnem deležu igralnic, zato lahko pričakujemo, da se bo ta v prihodnjih letih še zniževal. Hkrati pa je tudi očitno, da rast igralnih salonov ne gre nujno na račun igralnic.

Igralni saloni in igralnice: komplementi ali substituti?

Raziskave trga iger na srečo v tujini niso nedvoumno potrdile teze, da igralni saloni svoj promet vedno povečujejo na račun igralnic. Obstaja tudi nasprotno razmišljanje, po katerem pojav igralnih salonov lahko tudi pozitivno vpliva na promet igralnic. Saloni lahko namreč zaradi svoje dostopnosti k igranju pritegnejo ljudi, ki prej niso zahajali v igralnice – ko pa se ti v salonih »navadijo« na igranje na srečo, pa se lahko odločijo tudi za obisk bolj oddaljenih igralnic, o čemer prej niso razmišljali. Saloni torej lahko posredno omogočijo večje prihodke igralnicam. Takšen komplementaren odnos med saloni in igralnicami je bolj verjeten, kadar se eni in drugi ne nahajajo v neposredni bližini in torej med njimi ni neposrednega tekmovanja. Pozitiven učinek je empirično potrdila na primer analiza vpliva igralnih salonov na rečnih ladjah v ZDA na promet v bolj oddaljenih igralnicah (Hunsaker 2001).

UNPIS je leta 2004 pri EIPF, d. o. o. naročil analizo povpraševanja po igralnih avtomatih v Sloveniji (Bole, Jere 2004). Čeprav je analiza že stara in je bila narejena pred sedanjim razmahom igralnih salonov, pa je zaradi

svojega fokusa za nas posebej zanimiva. Avtorja sta namreč analizirala povpraševanje po igranju na igralnih avtomatih v igralnih salonih in v igralnicah na »primorsko-kraškem« področju (ostala ponudba iger v igralnicah v analizo ni bila vključena). Med drugim sta ugotavljala tudi naravo konkurence med obema skupinama ponudnikov.

Povzetek njunih ugotovitev je, da igralnice in igralne salone obiskujejo različni tipi gostov. Igralnice naj bi obiskovali predvsem »zreli« igralci, to je takšni z več izkušnjami, ki se odločajo za daljše obiske ob koncu tedna. Njihovo povpraševanje je odvisno od implicitne »cene« igralniške storitve (ceno merita kot razmerje med celotnimi vplačili in celotnimi izplačanimi dobitki), od dohodka ljudi v Sloveniji in Italiji, pa tudi od števila avtomatov, ki so na voljo v igralnih salonih. V igralne salone naj bi v večji meri zahajali »priložnostni« igralci, katerih povpraševanje je odvisno predvsem od dohodka in števila avtomatov. Ključna dejavnika, s katerim saloni uspejo igralnicam odvzeti stranke, sta število avtomatov (to je širitev obstoječih ali nastajanje novih salonov) in geografska bližina.

Zdi se, da te ugotovitve posredno potrjujejo tezo o komplementarnosti salonov in igralnic. Če v salone res zahajajo priložnostni gosti, ki v igralnice sicer ne hodijo, je prav spoznavanje z igrami na srečo v salonu lahko pot do tega, da se bodo kasneje odločili tudi za obisk igralnice, v katero sicer ne bi zašli. Tezo o segmentiranosti potrjuje tudi pomen geografske bližine: saloni, ki so blizu igralnicam, uspejo tem odvzeti del publike, bolj oddaljeni saloni pa pritegnejo predvsem ljudi, ki jih v igralnico tako ali tako ne bi bilo.

Boletova in Jeretova analiza je bila opravljena še pred razmahom igralnih salonov, zato njenih ugotovitev ni mogoče neposredno prenašati v današnji čas. Grob pogled na podatke, predstavljene v poglavju 2.1., pa

kaže, da so bili vsaj v prvih dveh letih saloni komplementi in ne konkurenti igralnicam (promet se je povečeval pri obeh tipih ponudnikov). V zadnjih dveh letih pa so igralni saloni močnejše napredovali predvsem na račun igralnic. To je lahko posledica tega, da se je ob rasti števila salonov zmanjšala razdalja med saloni in igralnicami, s čimer se je njihova komplementarna vloga spreobrnila v vlogo konkurentov.

Ob predpostavki, da bo število podeljenih koncesij ostalo enako, lahko ponovimo napoved iz prejšnjega poglavja, da igralnice v prihodnjih letih ne bodo soočene s tako zelo močno konkurenco igralnih salonov kot v preteklosti. Če ti res konkurirajo predvsem z bližino, potem se ob danem obsegu koncesij njihova bližina igralnicam ne more več povečati. Zamrznitev obsega koncesij na današnji ravni bi lahko bila koristna tudi z vidika proračunskih prilivov. Analiza Boleta in Jereta namreč kaže, da zaostritev konkurence močno zmanjša dobičke prirediteljev iger na srečo (ceno iger) in s tem seveda tudi davčne prilive. Zato priporočata, naj bodo morebitne nove koncesije podeljene tako, da bodo novi objekti od obstoječih oddaljeni vsaj 11 do 22 minut »normalne vožnje«.

Sklepne ugotovitve

Promet dejavnosti iger na srečo v Sloveniji presega odstotek bruto domačega proizvoda, kar je eden največjih deležev med državami EU-ja. Znotraj tega je po letu 2003 prišlo do pomembnega prestrukturiranja ponudbe; tržni delež igralnih salonov se je povečal, in to predvsem na račun igralnic. Vendar obstaja več razlogov, da lahko v prihodnjih letih pričakujemo umiritev rasti prometa igralnih salonov. Prvi je logika življenjskega cikla dejavnosti, po kateri igralni saloni morda že vstopajo v fazo »zrele dejavnosti«. Druga je dejstvo, da je bila v preteklem obdobju

približno polovica ekspanzije prometa salonov dosežena z rastjo prihodka na salon in polovica s povečevanjem števila salonov. Če država v prihodnje ne bo dodeljevala novih koncesij, bo tržna rast dejavnosti igralnih salonov že zaradi tega približno za polovico manjša, kot bi bila ob sicer nespremenjenih ostalih pogojih. Tretji razlog je podrobnejši vpogled v podatke iz zaključnih računov, ki razkrije, da je uspešnost igralnih salonov zelo različna in da močna skupna rast panoge temelji le na nekaj vlečnih konjih.

Obstaja tudi več razlogov, da ni mogoče povsem sprejeti teze, da rast igralnih salonov nujno izpodriva s trga dejavnost igralnic. Saloni lahko namreč zaradi svoje dostopnosti k igranju pritegnejo ljudi, ki prej niso zahajali v igralnice – ko pa se ti v salonih »navadijo« na igranje na srečo, se lahko odločijo tudi za obisk bolj oddaljenih igralnic, o čemer prej niso razmišljali. Takšen komplementaren odnos med saloni in igralnicami je bolj verjeten, kadar se eni in drugi ne nahajajo v neposredni bližini in torej med njimi ni neposrednega tekmovanja. Takšen komplementaren odnos so potrdile nekatere empirične raziskave v tujini. Tudi naš pregled strukture in dinamike trga iger na srečo v državah EU-ja je pokazal, da teze o izpodrivanju igralnic s strani igralnih salonov nikakor ne moremo sprejeti kot splošno veljavnega pravila. Pokazalo se je tudi, da je Slovenija država z največjim tržnim deležem igralnic, zato je med razlogi za upadanje njihovega tržnega deleža pomembna tudi povsem samodejna težnja k »normalizaciji« tržne strukture.

Poleg tujih empiričnih raziskav je komplementaren odnos med igralnicami in igralnimi saloni vsaj posredno potrdila tudi analiza povpraševanja po igralnih avtomatih v Sloveniji iz leta 2004. V igralne salone naj bi zahajal drugačen tip gostov kot v igralnice, namreč predvsem priložnostni gosti, ki v igralnice sicer ne hodijo. Zato je spoznavanje z igrami na srečo v salonu dejansko lahko pot do tega, da se

bodo kasneje odločili tudi za obisk igralnice, v katero sicer ne bi zašli. Analiza je potrdila tudi pomen geografske bližine: saloni, ki so blizu igralnicam, uspejo tem odvzeti del publike, bolj oddaljeni saloni pa pritegnejo predvsem ljudi, ki jih v igralnico tako ali tako ne bi bilo. Igralnih salonov ne smemo razumeti samo kot konkurence, ki jemlje goste, ampak tudi kot vstopna vrata za nove igralce, ki prej niso zahajali v igralnice.

Literatura in viri

Bole, Velimir in Žiga Jere (2004). *Trg igranja na igralnih avtomatih (Segment v Primorsko-kraškem področju)*. Ljubljana: Urad RS za nadzor prirejanja iger na srečo (rokopis raziskave).

Hunsaker, Julie (2001): The Impact of Riverboat Casinos on the Demand for Gambling at Casino Resorts: A Theoretical and Empirical Investigation. *Managerial and Decision Economics*, 1–3, 22: 97–111.

Evropska komisija (2006): Study of Gambling Services in the Internal Market of the European Union . URL: http://ec.europa.eu/internal_market/services/gambling_en.htm (september 2009).

UNPIS Urad za nadzor prirejanja iger na srečo (2008). Poročilo o delu za leto 2008. URL: http://www.unpis.gov.si/slov/dokumenti/strateski_dokumenti.htm (september 2009).